

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในเรื่องสถานภาพและบทบาทจิตเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาโครงสร้างทางสังคม เพราะการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ซึ่งเรียกว่าสังคมนั้น จำเป็นต้องมีการ จักรเย็บในสังคม ควบคู่กับการวางแผนพฤติกรรมใหม่บุคคลปฏิบัติตาม คนทุกคนในแต่ละสังคมจะมีสถานภาพของตนอยู่เสมอโดยสังคมเป็นผู้กำหนดและจำกัดอำนาจ สิทธิ และความรับผิดชอบไว้สำหรับแต่ละสถานภาพตามสภาวะการณ์ และคำว่า "บทบาท" จะใช้เมื่อบุคคลปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ในสถานภาพที่ดำรงอยู่ ซึ่ง ลินตัน (สมพงษ์ เกษมสิน 2521 : 56 - 57) ได้เสนอแนวความคิดเรื่องสถานภาพและบทบาทไว้ว่า "... สังคมตั้งอยู่บนรากฐานของการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน หากสมาชิกไม่มีการกระทำใดต่อกันแล้วแนวคิดในเรื่องสถานภาพและบทบาทก็จะไม่เกิดขึ้น สถานภาพนี้เป็นนามธรรมที่มีอยู่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงไปสู่ความจริงที่ว่า ตำแหน่งเป็นเครื่องกำหนดบทบาท และบุคคลเดียวกันก็อาจแสดงบทบาทได้หลายบทบาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า - ตำแหน่งที่ดำรงมียุ่มน้อยเพียงใด แท้จริงฐานะตำแหน่งมิใช่สิ่งที่มีตัวตนแต่เป็นผลรวมแห่งสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่จะไปดำรงตำแหน่งนั้น โดยเหตุนี้ สถานภาพแห่งตำแหน่งจึงเป็นสิ่งที่มียู่ก่อนที่บุคคลจะไปสวมตำแหน่งในแต่ละสังคม ซึ่งจะมีมากน้อยเพียงใดก็สุดแต่แบบของวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมนั้น ๆ อย่างไรก็ตามสำหรับสภาพทางตำแหน่งกับบทบาทนี้เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันเหมือนหนึ่งเหรียญที่ด้านหนึ่งเป็นตำแหน่งอันเป็นผลรวมแห่งสิทธิ หน้าที่ และฐานะ ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นบทบาท คือ การประพฤติปฏิบัติตามสิทธิ หน้าที่ ที่ได้กำหนดไว้..." ซึ่งสอดคล้องกับที่ สัทธาสุภาพ (2522 : 53) ได้กล่าวถึง "บทบาท" ว่าเป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) และให้ข้อคิดว่า การกำหนดบทบาทจะช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ เพราะบทบาทกำหนดความรับผิดชอบของงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติ โดยเหตุที่การปฏิบัติบทบาทจะกระทำได้หรือไม่ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับว่าบทบาทใดถูกกำหนดไว้อย่างไร เหมาะสมหรือไม่ อย่างไรก็ตามการกำหนดบทบาทนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการ ของบุคคลและสิ่งแวดล้อมหลายฝ่ายด้วยกัน ดังที่ Stevens (1981 : 19 - 23) กล่าวไว้ว่า บทบาทมีส่วนประกอบทั้งด้านจิตใจและสังคมร่วมกัน เหตุ-

เพราะบุคคลผู้กระทำบทบาทใด ๆ มักจะต้องคำนึงถึงความต้องการของตนเองและความคาดหวังของสังคมบทบาทนั้น ๆ ซึ่ง Clark, and others (1979 : 51 - 52) ก็กล่าวให้ความเห็นเรื่องการกำหนดบทบาทว่า ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ปกติ (Norms) ภาวะเบี่ยงและความต้องการของบุคคล อันพึงยึดถือเป็นเครื่องชี้แนะและมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติพฤติกรรมที่เหมาะสม

✓ จากแนวความคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมา อาจพอสรุปได้ว่า "บทบาท" เป็นพฤติกรรมตามเงื่อนไขและอำนาจหน้าที่ที่พึงกระทำในเมื่อบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งหรือฐานะหนึ่งใด และพฤติกรรมนั้น ๆ ย่อมมีส่วนผูกพันกับความคาดหวังของผู้ดำรงตำแหน่งหรือฐานะนั้นกับความคาดหวังของสังคมที่เห็นว่าคุณคดียุติธรรมดำรงตำแหน่งนั้นพึงกระทำ ในการปฏิบัติบทบาทของอาจารย์พยาบาลก็เช่น เกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทอื่น ๆ ในสังคมซึ่งจักต้องประพฤติปฏิบัติบทบาทตามสิทธิ หน้าที่ที่สังคมกำหนดไว้ในระดับหนึ่ง และการปฏิบัติบทบาทจะมีประสิทธิภาพเพียงใดส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่า บทบาทที่ถูกกำหนดโดยสังคมนั้นสอดคล้องกับความต้องการของอาจารย์พยาบาลมากน้อยเพียงใด

จากการที่การศึกษาพยาบาลเป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มุ่งผลิตพยาบาลซึ่งเป็นกำลังสำคัญในทีมสุขภาพ บริการพยาบาลที่จักให้กับสังคม ประชาชนหรือผู้เจ็บป่วยจะมีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของพยาบาลที่สำเร็จการศึกษาออกไปจากสถาบันการศึกษาพยาบาลแห่งต่าง ๆ ภัยเหตุนี้ทางสถาบันการศึกษาพยาบาลจึงได้พยายามปรับปรุงโปรแกรมการศึกษาพยาบาลให้มีคุณภาพดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า คุณภาพของการศึกษาจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับอาจารย์ในสถาบันศึกษานั้น ๆ เป็นกำลังสำคัญ ดังที่ วิจิตร ศรีสอาน (2518 ก : 71) กล่าวไว้ว่า "...ปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้สถาบันอุดมศึกษามีมาตรฐานการศึกษาสูงเพียงใดหรือไม่นั้นก็คือ คุณาจารย์..." โดยลักษณะของวิชาชีพพยาบาล การเรียนการสอนต้องประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งต้องสัมพันธ์ สอดคล้อง และประสานประสานกันไป การศึกษาภาคปฏิบัติสามารถช่วยให้นักศึกษานำความรู้ทางทฤษฎีทั้งตามแนววิทยาศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์มาใช้ในสภาพการณ์จริงซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ความสำคัญเฉพาะของการศึกษาภาคปฏิบัติอีกประการหนึ่งก็คือ บริการพยาบาลนั้นเป็นการกระทำโดยตรงต่อชีวิตมนุษย์ ไม่อาจลองผิดลองถูกหรือยอมให้มีการผิดพลาดเกิดขึ้นได้ นักศึกษาพยาบาลจึงต้องฝึกฝนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะหลายประการ และที่สำคัญคือ ต้องได้รับการถ่ายทอดความรู้ มีทักษะและศิลปะเพื่อที่จะนำไปสู่การปฏิบัติบริการพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอาจารย์พยาบาลเป็นสำคัญ (Heidgerken 1965 : 245) ทั้งนี้อาจารย์พยาบาลจึงควรมีคุณสมบัติที่ Heidgerken (1965 : 34) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของอาจารย์พยาบาลว่า นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติของอาจารย์ที่ดีแล้วจะต้องมีคุณสมบัติของพยาบาลที่ดี มีความรู้และประสบการณ์ในการปฏิบัติการพยาบาลที่ดีเพื่อจะได้เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือของผู้เรียน นอกจากนี้อาจารย์พยาบาลควรจะทำตน เป็นแบบอย่าง (Role model) ที่ดีให้กับนักศึกษา ทั้งนี้ Rauen (1974 : 34) ได้ให้ความสนใจและทำการศึกษเกี่ยวกับเรื่องแบบอย่างของอาจารย์พยาบาล พบว่า อาจารย์พยาบาลที่ปฏิบัติงานในคลินิกมีอิทธิพลต่อการสร้างแบบอย่างของนักศึกษาเป็นอย่างมาก การแสดงออกของความเป็นครู ความเป็นบุคคล และการเป็นพยาบาลที่ดีมีส่วนช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาสร้างสมคุณลักษณะของพยาบาลที่มีประสิทธิภาพในอนาคต มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงบทบาทของอาจารย์พยาบาลไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น Heidgerken (1965 : 33 - 34) ได้จำแนกหน้าที่รับผิดชอบของอาจารย์พยาบาลออกเป็น 3 ประเภท คือ ด้านการสอน ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลัก ได้แก่ การวางแผนและการจัดการบริหารวิชา จัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ ปรับปรุงการสอนเตรียมและคัดเลือกอุปกรณ์การสอนให้เหมาะสม อธิบายแปลความและสาธิตวิธีการพยาบาล รวมทั้งการประเมินผล หน้าที่ประการต่อมาสืบเนื่องมาจากการเป็นสมาชิกของสถาบันการศึกษาจึงต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเป็นที่ปรึกษาของนักศึกษา การทำวิจัย และการเป็นวิทยากร หน้าที่ประการสุดท้ายในฐานะปัจเจกบุคคลซึ่งจะต้องกระทำตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย วิจิตรศรีสอาน (2518 ก : 10 - 11) ได้กล่าวถึงบทบาทของอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไป ซึ่งก็รวมความถึงอาจารย์พยาบาลพร้อมกันไปด้วยว่า อาจารย์พึงกระทำบทบาทของตนให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาของการอุดมศึกษา ซึ่งได้แก่ บทบาททางด้านการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่า อาจารย์พยาบาลต้อง ปฏิบัติบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกัน การเรียนรู้ถึงการปฏิบัติบทบาทที่เหมาะสมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในสภาพสังคมปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีโครงสร้างซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ หรืออาจเนื่องมาจากความแตกต่างกันตามธรรมชาติของมนุษย์รวมเข้ากับความแตกต่างของประสบการณ์ การอบรม ค่านิยม

และอื่น ๆ อาจทำให้บุคคลมีการรับรู้และการคาดหวังที่แตกต่างกัน ในหลาย ๆ กรณีคนเรามองสิ่งเดียวกันแต่อาจเห็นไม่เหมือนกันได้ ปัญหาความขัดแย้งจึงเป็นสภาพการณ์ที่หลีกเลี่ยงได้ยาก

การที่บุคคลมารวมกันเป็นกลุ่ม ประกอบกิจกรรมร่วมกันก็จะหนีเรื่องของความขัดแย้งไม่พ้น ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานที่เป็นของรัฐบาลหรือเอกชน อาทิเช่น วงการศึกษา วงการธุรกิจ ตลอดจนวงการเมือง ทั้งนี้ทั้งการศึกษาหลายท่านกล่าวไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกัน พึงพาอาศัยกัน มักจะมีปัญหาข้อขัดแย้งเกิดขึ้นเสมอ (Kramer and Schamalenberg 1976 : 19 - 22 ; Thurkettle and Jones 1978 : 39) ความขัดแย้งของบทบาทอาจจะเกิดขึ้นได้จากสาเหตุหลายประการ เช่น การกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอันเป็นเกณฑ์ปกติสำหรับตำแหน่งนั้นไม่ชัดเจน หรือเกิดความซ้ำซ้อนกัน หรืออาจเกิดจากตัวบุคคลผู้แสดงบทบาทเองที่นำความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและบุคลิกภาพของตนเข้าไปสู่ตำแหน่งซึ่งอาจทำให้แสดงพฤติกรรมออกมาขัดกับบทบาทที่ควรจะเป็น ดังที่ Gross, Mason and Mc. Eachern (1966 : 248 - 249) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งของบทบาทใน 2 ลักษณะ คือ

1. ความขัดแย้งในบทบาท (Intrarole conflict) เกิดขึ้นเมื่อความคาดหวังของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องซึ่งมีอยู่หลายฝ่ายต่อบทบาทหนึ่ง ๆ ของบุคคลแตกต่างกันออกไป เช่น ความคาดหวังของผู้บริหาร สถาบันการศึกษาพยาบาลต่อบทบาทของอาจารย์พยาบาล ขัดแย้งกับความคาดหวังของนักศึกษาพยาบาล ทำให้บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งอาจารย์พยาบาลเกิดความขัดแย้งและคับข้องใจในการดำเนินบทบาทของตนเอง ไม่ทราบหรืออาจไม่แน่ใจว่าจะกระทำบทบาทอย่างไรดีจึงจะเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

2. ความขัดแย้งระหว่างบทบาท (Inter - role conflict) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งตั้งแต่ 2 หรือมากกว่าในเวลาเดียวกัน ซึ่งความคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ ต่อตำแหน่งหนึ่งมักขัดแย้งกับความคาดหวังในบทบาทอีกตำแหน่งหนึ่ง ทำให้ผู้ครอบครองตำแหน่งเกิดความลำบากใจในการที่จะกระทำบทบาทนั้น ๆ ให้สอดคล้องกับความคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ ในสังคม

Morris (1971 : 398 - 399) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งของบทบาทไว้ในทำนองเดียวกันและกล่าวเพิ่มในส่วนของความขัดแย้งที่เกิดจากบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลว่า ความขัดแย้งอาจเกิดจากการที่บุคคลต้องแสดงบทบาทที่ตรงกันข้ามกับแนวความคิด ความต้องการ และค่านิยมของตนเอง หรือความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นเมื่อบุคคลผู้กระทำบทบาทและบุคคลอื่น ๆ มีการรับรู้บทบาทแตกต่างกัน เช่นบุคคลมีความรู้สึกว่าเขาเองควร จะกระทำเช่นนั้นเช่นนั้น ซึ่งแตกต่างจากที่บุคคลอื่นมองและรู้สึกว่าเขาควร จะกระทำเช่นไร (Arndt and Huckabay 1975 : 186 - 188)

เมื่อหันมามองดูในวงการศึกษายามาล อาจารย์พยาบาลต้องปฏิบัติตามบทบาทเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย อาทิ ผู้บริหารสถานศึกษา นักศึกษา อาจารย์ท่านอื่น ๆ ผู้ปกครอง ผู้ป่วย พยาบาล แพทย์ ฯลฯ การที่อาจารย์จะต้องปฏิบัติตามบทบาทให้สอดคล้องกับความคาดหวังหรือความต้องการของบุคคลหลายฝ่ายรวมทั้งความต้องการของตนเองอีกด้วย ย่อมก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นได้เสมอ ดังแนวความคิดที่ได้นำเสนอมา และเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็มักก่อให้เกิดความสับสนกับจิตใจกับผู้นับถือบทบาท (Johnson 1979:323) และผลที่ตามมาก็คือ การเกิดปัญหาในการปฏิบัติงานทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของลดน้อยลงไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีหนทางที่จะขจัดความขัดแย้งให้ลดน้อย หรือเบาบางลงได้บ้าง แนวทางหนึ่งที่ เมืองทอง แซมมณี (2523 : 179) เสนอเพื่อจะช่วยขจัดปัญหาความขัดแย้งในบทบาทของครู คือควรจะได้มีการพิจารณาว่า

๑. อะไรคือบทบาทปกติที่ครูควรปฏิบัติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ตลอดจนผู้ปกครอง

๒. พฤติกรรมที่ครูประพฤติปฏิบัติอยู่ทุกวันนี้ สามารถปรับให้เข้ากับบทบาทปกติดังกล่าวได้หรือไม่

จะเห็นได้ว่าในแนวความคิดนี้ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองมีความสำคัญในการกำหนดบทบาทของครูเป็นอย่างมาก ซึ่ง Parsons and Platt (1966 : 13 - 19) ได้กล่าวสนับสนุนแนวความคิดนี้ไว้ว่า สภาพแวดล้อม 4 ประการที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาทของอาจารย์ คือสถาบันและความคาดหวังจากบุคคลระดับผู้บริหาร อาจารย์ท่านอื่น ๆ ในสถาบัน ผู้ร่วมงานอื่น ๆ และนักศึกษา จากเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิดประการหนึ่งว่า หากบุคคล

เหล่านี้กำหนดบทบาทไปในแนวทางเดียวกันก็จะเป็นการค้ำยันซึ่งกันและกันสำหรับผู้ปฏิบัติบทบาท ในการกำหนดบทบาทของอาจารย์พยาบาลก็เช่นกัน หากผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา มีความคิดไปในแนวทางเดียวกันก็จะเป็นการค้ำยันซึ่งกันและกันสำหรับอาจารย์พยาบาลในการที่จะปฏิบัติบทบาทของตนเองให้เหมาะสม และถนัดที่บุคคลเหล่านี้จะมีแนวความคิดที่สอดคล้องกันได้ ปัจจัยหนึ่งก็คือ - บุคคลที่ควรที่จะมีการรับรู้บทบาทของอาจารย์พยาบาลใกล้เคียงกัน จำเนียร ชวงโชติ และคณะ (2515 : 82) กล่าวถึงการรับรู้ว่าเป็นภาพของโลกภายนอกที่บุคคลแต่ละคนมองเห็นในจินตนาการของตนเอง และการรับรู้จะมีอิทธิพลนำไปสู่การกระทำต่าง ๆ ของบุคคล อย่างไรก็ตามการรับรู้จะต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญคือ อวัยวะรับความรู้สึกหรือประสาทรับสัมผัส และกระบวนการแปลความหมาย ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม (ฐิติพร อ่อนโคกสูง 2518 : 90 - 91) ดังนั้นการรับรู้จึงเกิดจากการรับสัมผัส รวมกับการแปลความหมายจากการรับสัมผัส Wilson (1969 : 192) ได้กล่าวถึงกระบวนการรับรู้ว่าเป็นการตีความสิ่งเร้าที่สัมผัสอวัยวะรับความรู้สึก และการตีความนี้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ จึงอาจกล่าวได้ว่า การรับรู้ของแต่ละบุคคลส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ การตีความข้อมูลความสิ่งเร้า นอกจากนี้การรับรู้ยังขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ อีก เช่น ทักษะ ความคาดหวังของบุคคลนั้น ๆ (Tulving and Donaldson 1972 : 93 - 94) ซึ่งสอดคล้องกับที่ จำเนียร ชวงโชติ และคณะ (2515 : 167) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้พอสรุปได้เป็น 2 ประการ คือ ประการแรกคือคุณสมบัติภายในของผู้รับรู้ เช่น ความต้องการ ความสนใจ และประสบการณ์เดิม อีกประการหนึ่งจากสิ่งภายนอก ได้แก่ ความเชื่อมั่น ความเชื่อถือ คำบอกเล่า คำแนะนำ คำสอนที่ได้รับกันต่อ ๆ มา ทั้งหมดนี้มีอิทธิพลทำให้การรับรู้ที่บุคคลมีต่อเรื่องราว เหตุการณ์ ภาวะแวดล้อมต่าง ๆ แตกต่างกันไป

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทที่ใกล้เคียงกันของบุคคล นำสู่การปฏิบัติบทบาทที่เหมาะสมได้ และอีกประการหนึ่ง โดยทั่วไปคนเรามักรับรู้และสร้างความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ตามความคิดเห็นของบุคคลอื่นที่มีต่อตน (จำเนียร ชวงโชติ และคณะ 2515 : 14) ถ้าบุคคลอื่นมีการรับรู้และความคิดเห็นบทบาทของอาจารย์พยาบาลสอดคล้องกันก็จะทำให้อาจารย์พยาบาลสร้างการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเองสอดคล้องกันไปด้วย

จากแนวความคิดที่ได้เสนอมาโดยลำพังแล้วนั้น จะเห็นได้ว่านักการศึกษาหลาย ๆ ท่านได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาให้ทราบถึงความคาดหวังในบทบาทของตนเองและของบุคคลอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันในการต้องการของทุกฝ่าย ซึ่งจะทำให้บุคคลปฏิบัติงานในบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสม ในการศึกษาพยาบาลก็เช่นเดียวกัน การศึกษาให้ทราบถึงการ รับผิดชอบของตนเองและของบุคคลอื่น ๆ ครอบคลุมของอาจารย์พยาบาลก็น่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสม มีความมั่นใจในการกระทำบทบาทนั้น ๆ และเป็นการแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงหรือขจัดความขัดแย้งในบทบาทที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะการ รับผิดชอบมีความสำคัญต่อการ เรียนรู้ ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์และแนวโน้มของพฤติกรรม (สมาใจ ลักษณะ 2519 : 59 - 60) ด้วยความสำคัญดังกล่าว.....ทำให้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาเพื่อให้ทราบว่า อาจารย์พยาบาลมีการ รับผิดชอบในบทบาทของตนเองอย่างไร ผู้บริหารและนักศึกษามีการ รับผิดชอบต่ออาจารย์พยาบาลอย่างไร และการ รับผิดชอบนั้น ๆ สอดคล้องหรือแตกต่างกันหรือไม่เพียงใด เพื่อที่จะนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงบทบาทของอาจารย์พยาบาลให้เหมาะสมและอยู่ในแนวทางที่ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพของอาจารย์พยาบาล ซึ่งจะส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีของการศึกษาพยาบาลต่อไป

ปัญหาในการวิจัย

1. บทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการ รับผิดชอบของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมที่พึงกระทำในด้านการสอน ด้านการวิจัย การเขียนตำราและบทความ ด้านการบริการสังคม ด้านกิจกรรมนักศึกษา ด้านการบริหารและวิชาชีพ เป็นอย่างไร
2. บทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการ รับผิดชอบของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษามีความแตกต่างกันหรือไม่
3. บทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการ รับผิดชอบและบทบาทที่เป็นจริงตามการ รับผิดชอบของอาจารย์พยาบาลมีความแตกต่างกันหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการรับรู้ของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับกิจกรรมที่พึงกระทำด้านการสอน ด้านการวิจัย การเขียนตำราและบทความ ด้านการบริการสังคม ด้านกิจกรรมนักศึกษา ด้านการบริหารและวิชาชีพ
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการรับรู้ของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา
3. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการรับรู้ และบทบาทที่เป็นจริงตามการรับรู้ของอาจารย์
4. เพื่อศึกษาสัดส่วนความรับผิดชอบต่อบทบาทของอาจารย์พยาบาลทั้ง 5 ด้านตามการรับรู้ของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา

สมมติฐานของการวิจัย

โดยที่บุคคลมักจะมีการรับรู้ในสิ่งที่สอดคล้องกับความคาดหวัง ความต้องการของตนเอง และบุคคลส่วนมากมักจะคาดหวังในสิ่งที่ถึงาม ถูกต้องและเหมาะสม สอดคล้องกับเกณฑ์ปกติของสังคม ซึ่งมักจะกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบไว้สำหรับบุคคลปฏิบัติเมื่อกล่าวถึงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งในระดับหนึ่ง ทั้งผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาซึ่งอยู่ในสังคมเดียวกัน จึงน่าที่จะมีการรับรู้ต่อบทบาทของอาจารย์พยาบาล สอดคล้องกัน ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า

1. บทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการรับรู้ของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา ทั้งโดยส่วนรวมและในรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

เมื่ออาจารย์พยาบาลมีการรับรู้ต่อบทบาทของตนเองในลักษณะใด ก็น่าที่จะมีการปฏิบัติบทบาทนั้น ๆ สอดคล้องกับการรับรู้ของตนเอง ทั้งนี้เพราะ การรับรู้มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์และแนวโน้มของพฤติกรรม (สมใจ ลักษณะ 2519 : 59 - 60) ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า

2. บทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการรับรู้ และบทบาทที่เป็นจริงตามการ

รับรู้อาจารย์ ทั้งโดยส่วนรวม และในรายค้านไม่แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัยและข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดที่จะศึกษาเฉพาะสถาบันการศึกษาพยาบาลในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจาก ระบบการศึกษา การจัดหลักสูตร การบริหารงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ และการปฏิบัติงานของอาจารย์มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

2. บทบาทของอาจารย์พยาบาลจะครอบคลุมเฉพาะ ด้านการสอน ด้านการวิจัย การเขียนตำราและบทความ ด้านการบริการสังคม ด้านกิจการนักศึกษา ด้านการบริหารและวิชาชีพ เท่านั้น

3. ผู้วิจัยถือว่าผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านตอบด้วยความจริงใจ ปราศจากอคติ และมีใฝ่หวังผลประโยชน์อื่นใดทั้งสิ้น

4. ผู้วิจัยกำหนดให้นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 เป็นผู้ตอบแบบสอบถามในส่วนของนักศึกษา เพราะว่่านักศึกษาชั้นปีที่ 4 ผ่านประสบการณ์ของการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษามากพอที่จะประมวลบทบาทของอาจารย์พยาบาลที่เหมาะสมได้ และมีระดับวุฒิภาวะสูงพอที่จะรับรู้บทบาทได้ถูกต้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ไม่คำนึงถึงตัวแปรอื่นใดที่อาจมีผลต่อการรับรู้ของบุคคลทั้ง 3 กลุ่ม เช่น อายุ คุณวุฒิ ประสบการณ์

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สถาบันการศึกษาพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย หมายถึง สถานศึกษาพยาบาลที่มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบและการบริหารงานด้านต่าง ๆ อยู่มากที่สุดระเบียบและการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 5 แห่ง คือ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, คณะพยาบาลศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาล หมายถึง บุคคลซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารในสถาบันการศึกษาพยาบาล ใ้แก่ คณบดี รองคณบดี หัวหน้าภาควิชา

อาจารย์พยาบาล หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่สอนนักศึกษาพยาบาลทั้งสอนในห้องเรียน และทำหน้าที่ครูปฏิบัติการทางคลินิก มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป และมีใบประกอบโรคศิลปะ สาขาการพยาบาล

นักศึกษาพยาบาล หมายถึง นักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 4 ของสถานศึกษาพยาบาลนั้น ๆ

บทบาท หมายถึง หน้าที่ความรับผิดชอบ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับงานโดยตรง และงานพิเศษที่ควรกระทำ หรือได้รับการคาดหวังจากบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องว่าควรกระทำในการปฏิบัติงาน

บทบาทของอาจารย์พยาบาล หมายถึง กิจกรรมด้านการสอน ด้านการวิจัยการเขียนตำรา และบทความ ด้านการบริการสังคม ด้านกิจการนักศึกษา ด้านการบริหารและวิชาชีพ

การรับรู้ หมายถึง ภาพของโลกภายนอก (ในที่นี้หมายถึง บทบาทของอาจารย์พยาบาลท่านต่าง ๆ) ที่บุคคลแต่ละคนมองเห็นในจินตนาการของตนเอง และปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ คือความคาดหวัง ความต้องการ ของบุคคล ต่อสิ่งนั้น ๆ

บทบาทที่เป็นจริงตามการรับรู้ หมายถึง บทบาทที่บุคคลรับรู้ว่าเป็นจริง ใ้ปฏิบัติจริง ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากถาวรวิจัยครั้งนี้

1. ผลของการศึกษา จะช่วยให้อาจารย์ทราบถึงการรับรู้ของผู้บริหาร และนักศึกษา ที่มีค่านิยมของตน และผู้บริหารสามารถมองเห็นความขัดแย้งที่อาจมีอยู่ในสถาบันของตนได้ ทั้งนี้จะได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารงานของสถาบัน และพัฒนาการดำเนินงานของอาจารย์พยาบาลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการหาแนวทางขจัดปัญหาความขัดแย้งของการรับรู้ค่านิยมของอาจารย์พยาบาล ระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา และปัญหาความขัดแย้งระหว่างบทบาทค่านิยมการรับรู้และบทบาทที่เป็นจริงตามการรับรู้ของอาจารย์ เพื่อจะได้มีความเข้าใจอันดีต่อกัน ปรับตัวเข้าหากัน และร่วมมือกันในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย